

TEVFİK FİKRET'İN ÖZGÜRLÜK YOLUNDAKİ "İZLER"İ

Mutlu DEVECİ*

ÖZET

Servet-i Fünun sanatçıları, bireysel olanın etkisi altında kalan içe dönük soyutlanmış tiplerdir. Tevfik Fikret de etki kaynakları, yetişme tarzı ve mizacı gereği çoğu zaman bireyselliği önceleyen şiirleri ile ön plana çıkar. İzleksel açıdan toplumsal olanı dışladığı şiirlerinde kendini onlardan ayrı hisseden şair, yalnızlık ve tekbaşinalığın getirdiği özgürlük sayesinde yaşama tutunur. "İzler" şiiri de bu izlek etrafında kurgulanmış bir varoluş şiiridir. Öznenin özgürlük yolunda, yalnız ve tekbaşına olduğunu dile getirdiği bu şiirde, kendi kendisiyle yüzleşen insanın ruh durumu anlatılır. Ontolojik bir sorun olan yalnızlık, yabancılaşma bağlamında bireysel ve toplumsal kaynaklı iletişimsizlik yaratır. Dönemin siyasi, sosyal ve ekonomik şartlarının şekillendirdiği şair, karakter ve yetişme tarzının da etkisi ile kendisini iletişimsizlikler içerisinde yalnız ve tekbaşına olarak hisseder. "İzler"de, olumsuz bir yalnızlığın koyu karanlığında yitip gitmeyerek kendine dönen şair, dünyadaki varlığı ile yüzleşir ve tekbaşinalığını bir güç olarak algılar. Şiirde, Varoluşçu felsefecilerin özgürlük anlayışına benzer bir anlayışla kendine, dünyaya ve çevresine bakan Tevfik Fikret, dış dünyayla ilişkiye girememenin bunaltısını yaşarken anlam arayışına yönelik eylemleri ile diğerlerinden farklı olduğunu hisseder. Servet-i Fünun kuşağının dünya ile en çok çatışma yaşayan şairi olan Tevfik Fikret, bu şiiri ile varoluşsal problemlerinden kurtulmak için içsel bir yolculuğa çıkarak kendisiyle yüzleşen ve bırakılmışlık bunaltısının sağaltım sürecini başlatan öznenin ruh halini yansıtır.

Anahtar Kelimeler: Tevfik Fikret, İzler, yalnızlık, tek başinalık, özgürlük

"İZLER" OF TEVFİK FİKRET IN THE WAKE OF FREEDOM

ABSTRACT

Artists of Servet-i Fünun introvert isolated persons who are under the influence of those that are individualistic. Tevfik Fikret also comes into prominence mostly with his poems that prioritize individualism as a matter of his sources of influence, upbringing and his temperament. Poet feels himself separated from the community in his poems he externalizes those that are social in thematic viewpoint, and he holds on the life by means of freedom provided by isolation and solitude. Poem "İzler" is an existence poem fictionalized about this theme. Mood of a

* Yrd. Doç. Dr. Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü El-mek:
mutlu_deveci@mynet.com

person who faces himself/herself is described in this poem in which it is expressed that subject is alone and by himself/herself in the way of freedom. Loneliness which is an ontological problem creates non-communication sourced from individual and social within the context of derealization. Poet who political, social and economical conditions of period give shape, feels alone and as by himself with character and effect of upbringing within non-communication situations. In “*İzler*”, as not dying away under of dense darkness of loneliness directed to him, poet confronts his existence in the world and perceives loneliness as a power. In poem, Tevfik Fikret who looks himself, world and around with an understanding similar to freedom understanding of Existential philosophers, within anxiety because of non-relationship with external world realizes that his actions aimed at meaning seeking are different from others. Tevfik Fikret is a poet from Servet-i Fünun generation that conflicts with world, to be far away existential problems as starting inner journey reflects mood of subject that starts confronting himself and therapy period of abandoned anxiety.

Key Words: Tevfik Fikret, İzler, isolation, solitude, freedom.

Giriş

Tevfik Fikret’in 21 Şubat 1317’de yazdığı “*İzler*” şiiri, Rubab-ı Şikeste’nin II. Meşrutiyetten sonra yapılan baskısında yer alır. Servet-i Fünun sanatçıları, gerek etki(lenme) kaynakları gerek yetiştirme ortam ve tarzları gerekse mizaçları itibarıyla çoğu zaman bireysel olanın etkisi altında içe dönüktür. Tevfik Fikret’in “*insanı merkeze aldığı şiirlerinde çelişkiiden geçilmez. Kendi benini merkeze aldığı şiirlerinde, kendisine ve kendi dışındaki varlığa problematik bir yaklaşım*” (Özcan 2007, 130) sergileyen şair, yalnız ve tekbaşına olduğu duygusunu verdiği “*İzler*” şiirlerinde, özgürlük arayışındadır. Bu açıdan araştırmacılar, onun pek çok şiirinde, ben merkezli bir şair olduğunu ve sanatçı kişiliğini bireysellikte bulduğunu söyler.

Şairin, “*İzler*” şiirinin de içinde bulunduğu 1900-1908 yılları arası yazdıklarında, yalnızlık duygusu ön plandadır ve bu dönemde kendisini her şeyden kopmuş gibi hisseder (Kaplan 1986, 25). Toplumsal olandan ayrılarak ben’ine tutunmaya çalıştığı için soyutlanmış/ yalıtılmış kişiliği ile yaşam penceresi içe açılır.

“*İzler*” şiiri için, “*gittiği yolda yalnız olduğunu hisseden ve bundan gurur duyan bir adamın şiiridir*” diyen Mehmet Kaplan, varoluşsal durum olarak kendini yalnız ve tekbaşına hisseden Fikret’in, 1900-1908 arası yazdıklarını, “*mağaraya çekildiği yıllar*” olarak tanımlar ve bu yıllarda, kendisine dünyayı başka türlü gösteren bazı gerçekleri keşfettiğini (Kaplan 1998, 148) belirtir.

Yalnızlık ve Tekbaşınalık

Yalnızlık, insanın dünyaya, yaşama ve çevresine olan iletişim mesafesini gösterir. Kendi, dünya ve yaşam içine yerleşememiş insanın görünüşü olarak yabancılaşma, varolanla iletişim kuramamak, ona katlanamamak ve katılamamak anlamında ontolojik bir sorundur. Bu açıdan bireysel ve toplumsal kaynaklı iletişimsizlik çağrışımı ile yalnızlık, soyutlanmışlık bağlamında bir tür yabancılaşmadır.

Tevfik Fikret’in, varlık ve dünya/ yaşam algısı onu, kendine, dünyaya ve çevreye yabancılaştırır. Dönemin sosyal, siyasal ve ekonomik şartları ile şairin mizacı, karakteri ve yetiştirme tarzı bu yabancılaşmaya zemin hazırlar. Fikret’in kişiliğine ve eserlerine yön veren sebepler ile

Turkish Studies

varlık algısı ona, dünyada yalnız ve tekbaşına olduğunu hissettirir. Bireysel ve toplumsal gerçeklerin izdüşümünde şekillendiği için hep absürt bir dünya/ yaşam ile karşı karşıya olduğunu düşünür.

İnsanın kendi doğruları ile varolan/ gerçek çakışınca, iletişimsizlik başlar ve yalnızlık kaçınılmaz olur. Toplumdan ve toplumu vareden değerlerden uzaklaşmak/ kaçmak, içe kapanmak halleri, yalnızlığın en belirgin görüngüleridir. Bu varoluş durumundaki insan için yalnızlık, içsel bir kaçış ve sığınışın limanıdır. Çünkü o, kendinden başka sığınacak yer bulamaz. Bir tarafta kendisi diğer tarafta öteki(ler) vardır. Zıt kutupların birlikteliğinden doğan çatışmalar ben'i, varlık-yokluk düzleminde sıkıştırarak yalnızlığa sürükler. Bu tür yalnızlıkta diğerlerine ihtiyaç yoktur ve olumsuzdur. Çünkü yalnızlık ve tekbaşınalıkta kendi kendine yetme vardır. Başkalarına ihtiyaç duyma şeklinde beliren yalnızlık ise olumsuzdur. Olumsuzda, sığınacak yer, başkalarıdır.

Fikret'te kendinden kaçma eğilimi şeklinde görülen ve başkalarına ihtiyaç duyan olumsuz bir yalnızlık yoktur. Zira, "*Servet-i Fünun kuşağının yalnızlığı fiziksel veya bedensel bir yalnızlık değil; ruhsal bir yalnızlıktır. Değerler dünyasında anarşi yaşayan bu kuşak, içlerinde yaşadıkları toplumda ve dünyada kendilerini "evinde" hissetmezler. Bu muzdarip kuşak için dünya, ruhsal anlamda "bırakılmışlık"larını yüzlerine haykıran yalıtık bir yer'dir*" (Korkmaz 2004, 130). Fikret ve çağdaşlarının yalnızlığı, dışarıyla iletişimi kopararak kendi içine kapanmak şeklinde görülür. İçe kapanmak; kendisiyle iletişime geçmek yüzleşmek, kendini tanımak ve tanımlamak şeklinde varoluşsal bir görüngüdür. Fikret'teki yalnızlığı, kendini öncelemek, diğerlerini ötelemek şeklinde değerlendirmek, narsist bir kişilik olarak algılanmasına neden olur. Narsisizmin, kendini onaylamak anlamı düşünüldüğünde, "*İzler*" şiirindeki Fikret'in de muhtemelen böylesi bir kendini onaylamak çabası içinde olduğu söylenebilir.

Varoluşsal anlamda özgür insan, absürt bir dünya/ yaşam karşısında kim olduğunu sorgulayan ve varoluşsal seçimleriyle absürt olana başkaldırandır. Varolana başkaldırırken özgür, yalnız ve tekbaşına olduğunu da bilir. Çünkü "*özgürlük ve tekbaşınalık aynı şeyin iki farklı yüzüdür*" (Osho 2009, 198). Bırakılmışlığın ifadesi de olan tekbaşınalıkta, insan özgürdür ve kendi kendinin yaratıcısıdır. J.P. Sartre'ın, seçim ve sorumlulukları kendine ait olan özgür insan için "*cehennem başkalarıdır*" (Strathern 1998, 80) sözü, ruhsal yalnızlığı ifade eden özgürlüğe/ tekbaşınalığa vurgu yapar. Bu görüş, sınırlayıcı, kısıtlayıcı özellikleri ile başkaları olarak algılanan her şeyi öteleyer. Varoluşsal özgürlük algısıyla Fikret de bu açıdan kendini yalnız ve tekbaşına hisseder, başkaya ihtiyaç duymaz. Ruhsal yalnızlığı ifade eden tekbaşınalıkta tamamen kendi içine dönen, kendine odaklanan insan, bireyselleşir, tamamlanır ve yalnızlık eşğini geçerek özgürlük bilincine ulaşır (Osho 2009, 224).

Servet-i Fünun kuşağının dünya ile en çok çatışma yaşayan şairi Tevfik Fikret'tir. Onun, varoluşsal problemlerinden kurtulmak için çıktığı içsel yolculukta kendisiyle yüzleşmesi, bırakılmışlık bunaltısının sağaltım sürecini başlatır. Fakat dış gerçekler karşısındaki karamsar ve muzdarip hali değişmez.

Dünyalık zamanda bırakılmışlığını duyumsayan varlığın/ öznenin, özgürlük algısını doğayla ilişkilendirerek ele alan "*İzler*" şiiri, "*yürürdüm*" şeklinde başlar. Özne, geçmiş, şimdi ve gelecek zamanı da içinde barındıran geniş zamandaki eylemini, bu sözcük ile hikâye eder. Geniş zamanda; geçmiş sonsuz, gelecek sonsuz, şimdi ise bu sonsuzluğun kesişme noktasıdır. Bu yönüyle geniş zaman, sonsuzluk algısının bir ifade şeklidir:

"Yürürdüm biraz güç, biraz bî-huzûr

Dikenlik, çetin, taşlı bir sâhadan;

Önüm bir yokuş, hep çakıl, hep diken;

Turkish Studies

Yürürdüm fakat ben mu'annid, sabûr."

Şiirde ilk sözcüğün fiil kökenli olması şairin/ öznenin eyleme dönük yüzünü açılar niteliktedir. Zira fiil, öznenin yaşam karşısında aldığı aktif tavrı gösterir. Geniş zamanın hikâyesi şeklinde aktarılan yürü-mek eylemi, *"dünyaya açılmadır (..) ve çoğu zaman insanın kendi içinde yoğunlaşmasını sağlayan bir dönemeçtir"* (Breton 2003, 11). Katlanılan bir durumu da ifade eden *"yürürdüm"* sözcüğü, aynı zamanda örtülü bir tekrarı/ tekdüzeliği barındırır. Alışkanlıkları ifade etmesi ile de sıradanlıktaki anlamsızlığı ifade eder. Öznenin mutad bir şekilde gerçekleştirdiği eylemler, bedensel bir faaliyetin aktarımı olurken; *"biraz güç"* ve *"biraz bî-huzûr"* şeklinde olumsuzlanması ise, ruhsal algının dışa yansımalarıdır. P. D. Ouspensky, *"Dünya rahat yeri değildir. (..) İnsan kendisi üzerinde çalışmak istiyorsa, huzurunu bozmak zorundadır"* (Ouspensky 1997, 29) derken kendinden/ özgürlüğünden kaçarak kaderine boyun eğenleri, rahatını bozmak istemeyenler olarak tanımlar. Fikret, bu insanlardan değildir, yalnız çıktığı bu yolda, huzursuz olmasına rağmen, iradeli, güçlü, aktif, mutlu ve gururludur. *"Tekbaşına bir varlık, bir gezgin, kendi yalnızlığının içinde tamamen mutlu biri(dir)"* (Osho 2009, 214). Çünkü o, tekbaşınalığın yüceliğinde kendine döner ve otantik oluşun izlerini kendinde bulur.

Öznenin varoluşsal olarak *"biraz bî-huzûr"* oluşu, *"kendi kendini yaratmak, bunun içinde seçmek hürriyeti ve bundan doğan sorumlulukla baş başa kalan insan(m)"* (Çetişli 1999, 135) yaşadığı bunalım durumudur. Yaşamın değişmeyen koşulları karşısında insan umutsuzdur, çünkü kurtarıcısı yoktur, tekbaşınadır. Tek kurtarıcı kendisidir. Bu farkındalık boyutuyla Fikret, umutsuzluğun koyu karanlığında yitip gitmez, umut da taşır. Bu umut kendisidir: *"mu'annid", "sabûr", "mübeşşer"* ve *"vakûr"* sözcükleri taşınan umudun birer göstergesidir.

Ruh ve beden ikiliğinin bütünlüğünü de ifade eden yürümek eylemi; yol, yolcu, yolculuk ile gidilen/ gidilecek yer ve gidiş zamanı ile bir bütündür. Yol metaforu, aynı zamanda bir kaçış ifadesidir. *"Merkezden çevreye ve çevreden merkeze yönelen kaçışlarda; birincisi daha çok mekansal boyutlu dışa açılma girişimi olduğu halde, ikincisi, yol metaforu ile daima içsel ve düşsel yolculukları imler. Bu anlamda Servet-i fûnun şiiri, merkeze kaçan bir yönelimin şiiridir. Bu yönelimi merkeze, kendine, değerlerine ve dünyaya güvenini kaybetmiş telaşlı bir ses çağırır"* (Korkmaz 2004, 126). Yol-yolcu/ özne-nesne, arasındaki temas, ayak(lar) ile sağlanırken öznenin nesne üzerinde bıraktığı etki, ayak izi şeklinde belirir. Bu iz ya da izler, öznenin varolduğunun göstergesidir. Ayak izleri, yol üzerinde tek taraflı bir etki bıraksa da yol(culuk)un da özne üzerinde gizil bir etkisi vardır. *"Yürürdüm biraz güç, biraz bî-huzûr"* dizesinde bu tinsel etki belirgin bir şekilde görülür. Burada yürümek ile olanaklı olan özne, olanağı sağlayan ise nesne/ dünyadır.

Özne, *"Dikenlik, çetin, taşlı bir sahadan"* yürüdüğünü ve bu yürüyüşü; geçmiş, şimdi ve gelecek zamanı kapsayan geniş zamanda yaptığını belirtir. Öznenin aktarımından hareketle yolculuk, oldukça zorlu bir yol/ sahra/ alan üzerinde gerçekleşir. *"Önüm bir yokuş, hep çakıl, hep diken"* söylemi, ilk anlamıyla, üzerinde bulunulan ve dünya ile temas kurulan yerin olumsuzluğuna işaret eder. Simgesel düzlemde ise, içsel yolculuktaki bilinçdışı içeriklere gönderme vardır. *"Yokuş"*, dikey olandır ve aşmayı gerektirir. Ontolojik olarak boyut kazanmayı simgeler. Sözcüğün ilk ve olumsuz çağrışımı ise engeldir. Nesne/ dünya, şairde, bedensel ve ruhsal olarak olumsuz bir algı yaratmakla birlikte o, yaşamın kaçınılmaz gerçeği olan bu güçlükleri, eylemleri ile yenmek kararlılığını taşır. Şairin, kendisi ve dünya ile ilişkisi sırasında hissettiği olumsuzlukları ortadan kaldıran ise özgürlük algısıdır. Çünkü o, özgürlük yolunda tekbaşına olduğunu bilir. Fromm'un, tüm engellere rağmen birilerine bağımlı olmadan *"kendiliğinden etkinlik(te)"* (Fromm 2003, 213) bulunmak şeklinde tanımladığı özgürlük, şiirdeki öznenin etkinliklerindeki bilincini açılar gibidir.

Yürümek, *"dünyayı duyumsamaya götürür, inisiyatifi insana bırakan eksiksiz bir etkinliktir"* (Breton 2003, 17). Öznenin, *"yürürdüm"* ve *"geçerdim"* şeklindeki etkinlikleri, sıradan

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

eylemler değil, seçim ve sorumluluğu, dünyayı/ kendini tanımak şeklinde olan bir bilinci ifade eder.

Sürekli yapılan iş, sıradanlaş(tır)ır. İkinci "yürürdüm" sözcüğü ile başlayan dizede, bedensel bir faaliyetin monotonluğu algılansa bile "Yürürdüm fakat ben mu'annid, sabûr" diyen özne, ontolojik açıdan farkındalığını ifade eder. Yolculuk sırasında tüm güçlüklerle rağmen inatçı ve çok sabırlı olduğunu belirtmesi ise, farkındalık boyutunu göstermesi açısından önemlidir. İnatçı anlamıyla "mu'annid", olumsuzluklara karşı iradeyi ve başkaldırıcıyı da çağırır. İnatçı olduğu kadar çok sabırlı (sabûr) olan özne için aşılmaz engellere karşı bir dayanıklılık söz konusudur. Bu durum, dünyadaki varlığın eylemleri ile 'deneyim' kazanabileceği gerçeğini açıklar.

Şiirin birinci kısmı özne-nesne ilişkisi bağlamında ilerlerken ikinci kısım, sadece nesneye (yola) ve onun tanıtımına ayrılır:

"Bu yol böyle sâ'iddi bir minbere;

Cevâhib mehâbetli bir makbere,

Fezâsında al bir güneş mübtesimdi...

Öznenin dünyayla temas ettiği yer olan "bu yol", yaşamın kendisi olduğu kadar ontolojik anlamda, özgürlüğü simgeler. İnsan, özgürlük bilinci ile varoluşsal seçimlerde bulunan ve bu seçimlerin sorumluluğunu üstlenendir. Anlam arayışı içerisinde olan Fikret, anlamsızlıklar karşısında seçim yapmak zorunda olduğunu hisseder ve doğru bildiği yolda yürümeye devam eder. Dışarıdaki yaşamla bağları kopma derecesine gelen şaire göre, her hâlükârda sadece kendisi doğru yoldadır, diğerleri ise doğru olandan uzaktır.

Şiire "Hürriyet yolunda" epigramı ile başlayan Fikret, yalnız ve tekbaşına çıktığı özgürlük yolculuğunda yaşamın farklı gerçekleri ile karşı karşıya olduğunu hissettirir. Buna rağmen yoluna/ yolculuğuna iradeli bir şekilde devam eder. Öznenin yolu, bulunduğu yerde her şeyi görme perspektifi sağlayan "minber"e çıkar. Burası, simgesel anlamda, diğerleriyle birlikte varlık olan insanın, onları aşarak boyut kazandığı/ 'kendi ol'duğu yerdir. Yolun minbere doğru yükselişinin yanı sıra etrafı "mehâbetli" bir mezarlıktır. Varoluşçu felsefeciler, bireyin iki şeye yazgılı olduğunu söyler; bunlardan biri özgürlük, diğeri ise ölümdür. Mezarlık sembolü ile ölümü ifadelendiren şair, yol metaforu ile de özgürlüğü ve insanın yaşamındaki seçimlerini sembolize eder. Bu açıdan yaşam-ölüm bağdaşımı kurarak zıtlıkların birlikteliğine vurgu yapan şair, "Cevâhib mehâbetli bir makbere"ye doğru yürür. Yol, mezarlık ile sanki iki taraftan sıkıştırılmış, sınırlandırılmış ve kesintiye uğratılmış gibidir. Fikret'e göre, "ölüm ötesinin insan için hiçbir anlamı yoktur" (Özcan 2007, 88). Şiirdeki özne de mezarlığa/ ölüme kadar gider ve izlerin kendine ait olduğunu anladığı yere döner. Öznenin yolculuğa çıktığı yere tekrar dönmesi, yeni'lenmek yeni'den doğmak çağrışımlarıyla doğum anına dönüşü simgeler.

İkinci bölümde, varlık-yokluk düzlemi açısından bir görüntü sergileyen şair, varlık ile yolu ve özneyi; mezarlık ile de yokluğu ve ölümü sembolize eder. "Fezâsında al bir güneş mübtesimdi..." ifadesinde feza, sonsuzluğu ve özgürlüğü; "al bir güneş" ise; aydınlığı ve ışığı sembolize ederken özgürlüğün, insanı aydınlatıcı ve olgunlaştırıcı (tamamlayıcı) özelliklerine göndermede bulunur. Bu açıdan, gökyüzü ve güneş ile özgürlük ve aydınlığı aynı dizede buluşturan şair, özgürlük yolundaki kendilik bilincini açıklar gibidir.

Özgürlük farkındalığı taşıyan insanın aydınlık bilincini ve bu bilincin vermiş olduğu mutluluğu dile getiren, "Fezâsında al bir güneş mübtesimdi..." dizesindeki güneşin tekbaşinalığı ile "O izler benim, hep benim izlerimdi." dizesindeki öznenin tekbaşinalığı arasında benzerlik vardır. Varlığın özgürlük bilincini temsil eden güneş, aydınlatıcı olduğu kadar yakıcılığı da ifade eder. Özgürlük bilincine/ güneşe doğru yürüdükçe onun yakıcı özelliğine maruz kalmak

Turkish Studies

kaçınılmazdır. Özgürlüğünü içselleştiren özne/ Fikret, çıktığı bu yolda maruz kalacağı tehlikeleri de bilir.

“*Fezâsında al bir güneş mübtesimdi...*” dizesinde, gökyüzündeki al bir güneşin varlığı ve gülümsemesi, yolu, yolcu ve yolculuğu kutsamak içindir. Ulaşmazlığı ve tekbaşınalığı ile güneş, “*feza*”nın aydınlık yüzüdür. Güneşin “*mübtesim*”liği (gülümsemesi) ise, öznenin yeryüzündeki hali gibidir. Zira öznenin, özgür bir varlık olarak diğerlerinden farkı, güneş gibi aydın(lık) bir yüz olmasıdır. Ona ulaşmak, o bilinci taşımakla mümkün olacağı için farkındalık sahipleri, ayrıcalıklıdır.

“*Servet-i Fünun ailesinin dağılması, İstibdad devrinin baskısı, yüksek ahlâk duygusu, pek muhtemel olarak Kolej çevresinde tanıdığı Amerikalı din ve fikir adamları, Tevfik Fikret’te tekbaşına yaşadığı bir ruh buhranı doğurmuş ve o bu çölü aşarak, hayatının son devresinde bir havari gibi anlattığı hakikatleri bulmuştur*” (Kaplan 1998, 148). İşte Fikret’teki değişimler de bu dönemden sonra gerçekleşir ve kimi gerçekleri de “*İzler*”de söylendiği gibi sonradan farkedir.

Özgürlük yolundaki öznenin, yolu betimlediği ikinci bölümden sonra üçüncü bölüme gelindiğinde tekrar özne-nesne/ yol-yolcu ilişkisi başlar. Bu bölümde özne, kutsal bir yolculuğa çıkmış gibidir ve bu yoldan geçip ilerlerken seçimlerinin sorumluluğunu yerine getiren adımlarını/ kendini “*mübeşşer*” sayar. Adımların müjdelenmiş olması, eylemleri gerçekleştirenin kendisi olduğu içindir, dolayısıyla gerçekte müjdelenen kendisidir:

“*Mübeşşer adımlarla ettim mürûr.*”

Demîn muztarib geçtiğim sâhadan;

Yolum aynı şey: hep çakıl, hep diken:

Yürürdüm fakat ben mübeşşer, vakûr.”

Şiirin birinci bölümünde özne, huzursuz, sıkıntılı bir şekilde yürürken üçüncü bölümde, kendisiyle ilgili yeni gerçeklerle yüzleştiği için daha rahattır. Özgürlük yolu; özneye göremediği gerçekleri göstermiş ve farkındalık yaratarak onu, ayrıcalıklı kılmıştır. Çünkü “*tekbaşına olan seçilmiştir; varoluşun seçtiklerinden biridir*” (Osho 2009, 214). Öznenin “*mübeşşer adımlarla*” yürümesi, özgürlük farkındalığı sayesinde. Bu yönüyle kendini/ adımlarını ayrıcalıklı, seçilmiş sayar. Çünkü dünyanın ona vereceği hiçbir şey yoktur ve her şartta yalnız ve tek başına olduğu için ayrıcalıklıdır. Bütün bunları özgürlük yolunda öğrenir. Kendini, dünyayı ve diğer varlıkları bu yolda tanır. Bu açıdan, “*mu’annid*”, “*sabûr*”, “*mübeşşer*” ve “*vakûr*”dur.

Üçüncü bölümde, “*Yolum aynı şey: hep çakıl, hep diken*” dizesinde özne, içsel yolculuktaki güçlüklerin sebebi olarak gördüğü değişmeyen dış gerçeklikleri, “*hep*” sözcüğüyle ifade eder. Bu sözcük, bilinçdışı ve saçma olana vurgu yapar. Şiirde içsel yolculuk, tabiat/ evrenden ödünçlenen kavramların simgeleştirilmesi ile dile getirilir. Servet- Fünûnculara göre tabiat, “*ruh ile yakınlığı olan, hatta bazen evrensel bir ruhun somut görüntüsü olarak algılanan bir varlıktır*” (Akay 1998, 173). Yürüyüş güzergâhındaki (dışardalık) değişmezliği, “*Yolum aynı şey: hep çakıl, hep diken:*” şeklinde dile getiren özne, bu güzergâhtaki değişenleri (içerdelik) ise, “*Yürürdüm fakat ben mübeşşer, vakur.*” dizesiyle aktarır. Fikret’e göre dünya/ yaşam, nereye yürüdüğünü bil(e)meyen insanlarla doludur. Bu durumun farkındalığı ile bireysel olanı ifade eden şair, kendi yürüyüşünü diğerlerinden ayırır.

Servet-i Fünun şiirlerinin imaj, sembol ve alegori açısından yüklendiği misyon, dönemin öncüleri olan Cenab Şahabeddin ile Tevfik Fikret’e dayanır. “*İzler*” şiirinin fikri değerini ortaya çıkaran da ustalıklı kullanılmış olan bu sembol ve simgelerdir. “*Bazen fikirden sembole bazen sembolden fikre giden Fikret, 1902’de yazdığı İzler adlı manzumesinde kendi hayatına bir mâna*

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

verir. (...) Bu şiirle Buda manzumesi arasında bir benzerlik vardır. Onda da hakikati tekbaşına arayan ve bulan bir insan bahis konusudur. Ruşen Eşref'in söylediğine göre bu şiir, "Robert Kolej'den evine dönerken yolun üstünde kendi ayak izlerinden başka hiçbir ayak izine rastgelmeyişinden neş'et etmiş." Bu izah tarzı doğru ise, Fikret, sembolden fikre gitmiş demektir" (Kaplan, 1998, 149). Şiirin gerçek yaşamdan esinlenerek yazıldığına ait olan bu bilgi, şairin dünya/yaşam ve çevre ile olan ilişkisini göstermesi açısından önemlidir. Şiirdeki göndergeler ise, bu bilgiyi evrensel insan gerçeği ile örtüştürür.

Şiirde leitmotiv özelliği gösteren "yürürdüm" sözcüğü üç kez tekrarlanarak, vurguyu üzerine çeker. Şairin özellikle vermek istediği mesaj, anahtar sözcük niteliğindeki bu sözcük üzerinde yoğunlaşır. Karamsar olma özelliği ile bilinen Fikret, "İzler"de de aynı özelliğini hissettirir. "Hep çakıl, hep diken" olarak iki kez tekrarlanarak olumsuzlanan dizeler, karamsarlığın göstergesi olarak şiirin leitmotividir. "Hep çakıl, hep diken", incitici ve yaralayıcı bir yaşamı ve onun gerçeklerini imlerken şairin ruh durumu ile ilgili de ipuçları verir. Yaşamına bir anlam vermek için çıktığı dış yolculukta sürekli olarak dünyaya ait olumsuzluklarla karşılaşan özne, içsel olanın gücüyle bu olumsuzlukları yener. Osho, "Bir tekbaşının ruh halini değiştiremezsin, onun içsel iklimini değiştiremezsin" (Osho 2009, 213) derken, dış gerçeğin iç gerçeği değiştiremeyeceğini, çünkü öznenin, çevreden ziyade merkeze/ ben'e önem verdiğini ifade eder. Şiirdeki özne de dışarıya, içsel olanın huzursuzluğu ile baktığı için dışarıdakileri, "Hep çakıl, hep diken" olarak algılar.

Şiirin dördüncü bölümü, "Geçerdim basıp bir takım izlere" dizesiyle başlarken eylem bildiren ilk iki sözcük dikkat çekicidir. "Basıp geçmek" in ifade ettiği anlam, "bir takım" sözcük grubuyla birleşince yapılan eylemin farkındalıktan uzak olduğunu gösterir:

"Geçerdim basıp birtakım izlere;

Eğildim biraz dikkat ettim yere:

O izler benim, hep benim izlerimdi."

Öznenin gündelik yaşamda, özgürlük farkındalığından uzak olduğu dönemlerde yaptığı bu eylem, bilinçsizce "bir takım izlere basıp geçmekten" ibarettir. Farkındalık ifade eden "eğildim" eylemiyle birlikte "izler" in çağrısı devreye girer. "Biraz dikkat ettim" söylemi, merak merkezli bilme ihtiyacının bir sonucu olarak yoğunlaşmaktır. "Bilme merakı ya da isteği kendini dikkatli ilgide ortaya çıkarır. Dikkatlilik bilmeyi sağlar. Merak, özende, dikkatlilikte ve ilgide bilmeyi ve öğrenmeyi sağlayabilir" (Çüçen 2003, 77). Bu süreçte şiirin de başlığını oluşturan "İzler" in kendisine ait olduğunu anlaması ile gizem tanımlanır ve bireyselleşme yolu tamamlanır. Özne, bu dikkatli ilgi sayesinde kendini anlamlandırmaya başlar. Jung, bireyselleşme için 'kendini gerçekleştirme' ve 'benlik bilgisi' kavramlarını kullanırken bu kavramları bir süreç olarak ele alır (Sambur 2005, 175). Şiirde, kendini gerçekleştirmenin simgesi olarak açılabiliriz izler, mekanda/ çıkılan yolda, öznenin bıraktığı benlik işaretlerdir, fakat bu izler, daha çok zamanda bırakılan izleri çağırır. Çünkü yolcu, mekânda değil zamanda bir yer seçmiştir kendine (Breton 2003, 23). Bu zaman ise, özgürlüktür.

"O izler benim, hep benim izlerimdi" söylemi, yalnız ve tekbaşına olduğunun belirginleştiği dizedir. Geçtiği yolda başka iz yoktur. Artık o, "hiç kimseye verilecek hesabı olmayan özgür bir insandır" (Breton 2003, 25) ve yola çıkış, yaşama geliş anından itibaren tümüyle özgür bir şekilde dünyada var olduğunu anlamıştır. Özne, dikkatli bir bakış sonrasında, yaratıcılığa ait bir görüngü şeklinde beliren izlerin kendisine ait olduğunu anlaması ile öznelliğini fark eder ve kendine yabancı olmaktan çıkar. Çünkü öznelliğinin/ özgürlüğünün farkında olmayan insan için kendisi bile yabancıdır. Bu anlamıyla, "Tekbaşına iken kendine rastla(yan)" (Osho 2009, 219) özne, kendine yaklaşır ve yaratıcılığını deneyimler.

Turkish Studies

Şiirde, I. tekil şahıs ekleri ve müstakil olarak kullanılan “ben” sözcüklerinin toplamı 15’dir. Bu durum şairin, ben’ini ne kadar ön plana çıkardığının göstergesidir. Diğerleriyle birlikte varlık olan insanın diğerlerini öteleyerek ben’ini öncelenmesi narsistçe bir eğilim olarak düşünülebilir. “Ben ve “o” ilişkisi yerine, “ben” ve “o” ilişkisi görüntüsünde aslında “ben” ve “ben” ilişkisi vardır. “Ben” ve “ben” ilişkisi ise maskelenmiş bir yalnızlığın anlatımıdır ve narsisizm sözcüğüyle adlandırılır” (Geçtan 2003, 113). Gerçek bir ilişkinin yoksunluğu olarak değerlendirilebileceğimiz bencillikte özne, doyum çabasında olduğu için her şeyin kendisine hizmet etme gibi bir düşüncesi vardır. Bunu da açıkça gösteremediğinden içine kapanır ve gerçek ben’ini maskeler. “O izler benim, hep benim izlerimdi” dizesi ile Fikret, maskesini çıkarır ve gerçek ben’ini/ kimliğini ortaya koyarak özgürlüğün açıklaması olan ‘kendiliğinden etkinlik’te bulunmanın gururunu dile getirir. Fikret, “mizacı bakımından “içe dönük” bir karaktere sahiptir. Son derece duygulu, titiz, asabî ve hırçındır. Kuvvetli bir “üst-ben” onda kendini başkalarından ayrı ve üstün gören bir gurur yarat(ır)” (Kaplan 1998, 260). Fakat Fikret, bu varoluş durumundan memnundur. Yalnız ve tekbaşına olduğunu bir ayrıcalık (mübeşşer) olarak görmesi de ondaki bencillik algılarını doğrular niteliktedir. Fakat maskeleydiği gerçek ben’ini -çevrede hala maskeyle dolaşanlar olmasına rağmen- gösterebilecek kadar da erdemlidir. Bu açıdan, Nathalien Branden, bencilliğin etik bağlamda ortaya çıktığını, etiğin ise bir değerler sistemi, değerlerin de göreceli olduğunu söyler ve ‘Herkes Bencil Değil midir?’ diyerek bencilliğin de aslında bir erdem (Rand 2008, 83) olduğunu savunur.

Şiirdeki ayak izi, kendi dışındaki doğayla bütünleşmeyi de çağırır. Bu, doğanın bir parçası olmak, ona ait olmak demektir. Simgesel düzlemde ise, kendi iç doğasını keşfetmesi, kendini bulması anlamına gelir. “Kendini bulmak, insan yaşamındaki en önemli keşiftir, bu buluş ancak tekbaşına iken gerçekleşebilir” (Osho 2009, 216). Kendini keşif aşamasına gelen özne/ Fikret, sadece kendi izlerini takip ettiğini söylediğinde, bu yolda tek örnek olduğunu ayımsamıştır. Ötekinin/ nesnenin/ doğanın öznelliğinde kendi öznelliğini, özgürlüğün yaratıcı vasfı şeklinde değerlendiren şair, “O izler benim, hep benim izlerimdi.” dizesindeki söylemiyle, diğer varlıkların öznesi olma durumuna yükseldiğini düşünerek kendini kutsar.

Sonuç olarak Fikret, mensubu olduğu dönem şairleri gibi yaşamda yer edinen varlık ve olaylardan derin anlamlar çıkaran bir şairdir. Toplumdan koptuğu, başkalarını yabancı olarak algıladığı ve devletle de sorunlu olduğu bir dönemin ürünü şeklindeki bu şiir, simgesel göndergeleriyle, şairinin özgürlük yolunda yalnız ve tekbaşına olduğuna ait bir yüzleşme şiiridir. Fikret’in varlık anlayışını açığa çıkaran, bireyselliğin hâkim olduğu şiirde, yalnızlık ve tekbaşınalıkta içe kapanan öznenin varoluşsal durumuna ayna tutulur. Varoluşçu felsefecilerin özgürlük anlayışıyla örtüşen bir algıya sahip olan özne, kendi dışındaki dünyayla/ yaşamla ilişkiye girememenin bunaltısını yaşarken anlam arayışına yönelik eylemlerde bulunur.

KAYNAKÇA

- AKAY, Hasan (1998). **Servet-i Fünûn Şiir Estetiği**, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- BRETON, de David (2003). **Yürümeye Övgü**, (Çev. İsmail Yerguz), İstanbul: Sel Yayınları.
- ÇETİŞLİ, İsmail (1999). **Batı Edebiyatında Edebî Akımlar**, Isparta: Kardelen Kitabevi Yayınları.
- ÇÜÇEN, A. Kadir (2003). **Heidegger’de Varlık ve Zaman**, Bursa: Asa Yayınları.
- FROMM, Erich (2003). **Özgürlük Korkusu**, (Çev. Selma Koçak), İstanbul: Doruk Yayınları.
- GEÇTAN, Engin (2003). **İnsan Olmak**, İstanbul: Metis Yayınları.
- KAPLAN, Mehmet (1998). **Tevfik Fikret, Devir-Şahsiyet-Eser**, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

-
- KAPLAN, Mehmet (1986). **Tevfik Fikret**, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- KORKMAZ, Ramazan (2004). "Servet-i Fünun Edebiyatı", (Ed: Ramazan Korkmaz), **Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı 1839-2000**, Ankara: Grafiker Yayınları.
- OSHO (2009). **Aşk Özgürlük Tekbaşnalık**, İlişkilerde Çözüm, İstanbul: Butik Yayınları.
- OSHO (2005). **Özgürlük, Kendin Olma Cesareti**, (Çev. Sangeet), İstanbul: Ganj Yayınları.
- OUSPENSKY, P.D. (1997). **İnsanın Gerçeği "Kendini Bilmek"**, (Çev. Ali Belbez, Erol Konyalıoğlu), İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları.
- ÖZCAN, Tarık (2007). **Tevfik Fikret'in Şiirlerinde Trajik Durum**, Elazığ: Manas Yayınları.
- PARLATIR, İ., ÇETİN, N. (2004). **Tevfik Fikret Bütün Şiirleri**, Ankara: TDK Yayınları.
- RAND, Ayn (2008). **Bencilliğin Erdemi**, (Çev. Nejdet Kandemir), İstanbul: Plato Yayınları.
- SAMBUR, Bilal (2005). **Bireyselleşme Yolu, Jung'un Psikoloji Teorisi**, Ankara: Elis Yayınları.
- STRATHERN Paul (1998). **90 Dakikada Sartre**, (Çev. Nemciye Uçansoy), İstanbul: Gendaş Yayınları.